

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

Ս. Է. ՄԻՍԻՆՆԻՑ. — Մայր Աթոռի միաբան խաչիկ վարդապետ Դատեանի շուրս ամսից ի վեր ձեռնարկած Զուարթնոց եկեղեցու պեղումները մեծ փութակաձև հետաքննարկում են տարւում. արդէն երևան է բերուած եկեղեցու ամբողջական շաղկապը. գտնուած են հնագիտական աշխարհի համար մեծ կարևորութիւն ունեցող հնութիւններ և ս. Լուսաւորը ժամանակների մի մասը. խաչիկ վարդապետի ձեռնարկած այդ պեղումները մի ամօր չափ ևս պիտի տեսնեն և ընդհատուին վերահաս ձմեռան եղանակների պատճառով. Յարդ Զուարթնոց եկեղեցին այցելողներին թիւն անհամար է. 3000 ի մօտ այցելուներին կառքեր են հաշւում. Գործն առաջ տանելու համար հայրապետական հրամանով բացուած է ժապաւինեալ սուրճար, ուր այցելուներն ստորագրում են իրենց կամուրը նուէրները:

ՍԱՐԴԱՍԻՆՆԻՑ. — Հոկտ. 5-ի գիշերուայ ժամը 10-ին չորս աւազակ յարձակում են Տէր-Գրիգորեանցի նախնի վրայ: Հովիտներն սկսում են հարայ տալ. այդ ձայնների վրայ՝ հեռուից անցնող մի քանի ձիաւոր ոստիկաններ վրայ են հասնում և սկսում հրացան պարպել: Աւազակները քաշոււմ են անտառի խորքը: — Նոյն աւազակները մի-երկու օր յետոյ գիշերուայ ժամը 12-ին գալիս են Բոս հակեանի գաղի գործարանից կէս վերստ հեռու գտնուող գրասենեակի վրայ: Այդ միջոցին գրասենեակի ծառան, որ դուրս է գնալիս լինում, լսում է անտառի կողմից եկող ձայններ. Ծառան ներս է մտնում գրասենեակի կից և տալիս գործարանատիրոջ որդուն՝ Զաւարչին: Զաւարչը հրացան է վերցնում և ծառան ատրճանակ ու սպասում են դաշի գործարանի յետեր թագ կացած: Աւազակներին երեքը մտնում են ներս, իսկ չորրորդն սպասում է դռան առաջ: Այդ միջոցին Զաւարչն և իւր ընկերը պարպում են իրենց հրազենները: Հրազեններով էլ պատրաստուում են աւազակները: Այդ ձայնները լսելով՝ մօտից անցնող մի քանի ձիաւորներ և սահմանապահ զինուորներ վրայ են հասնում, բայց աւազակներն արդէն հասած են լինում մօտակայ անտառին, ուր և անհետանում են: Աւազակներին մէկի զնդակն անխնայ կերպով վերադարձնում է Զաւարչին: — Նոյնպէս, ամսի 7-ին, առաւօտեան ժաման 9-ին, Վերին Սարկիսի վրայ մօտ զինուոր ոստիկանները ձերբակալում են

Նա չընթերցանում է համբիշը և ստանում 75 և 63, որը և պէտք էր ստանալ:

— Ահա մեր, անուսում մարդոց ձեր... Ուսուցիչն անտանելի նեղ վիճակի մէջ էր: Նա անհամբերութեամբ նայում է ժամացույցին և տեսնում, որ դասը վերջանալու զեռ մի ժամ ու քսուրդ ժամանակ կայ... կատարեալ տանջանք:

Թեւալորութիւնից յետոյ շախմատ-գրութիւն, կրօն, ուսուց լեզու — աշխարհը վրայ գլխով թիւն շատ: Բայց ահա վերջապէս երկու ժամ տեղը դասը վերջանում է: Զիբերովը վեր է առնում պլանակը, մեծահոգութեամբ Գետեային ձեռք տալիս և Ուղղովին մնաւ բաւեալ ատում:

— Արդեօք կարելի չէր ինձ այսօր մի փոքր փող տալիք, — վախկնդով խնդրում է նա: — Վաղը պէտք է ուսման վճարը տամ: Դուք վեց ամսուանը պարտական էք:

— Ե՛ս, Ա՛հ, այո, այո... — մըթմըթում է Ուղղովին առանց Զիբերովին նայելու: — Ուղարկութեամբ: Միայն այժմ վրաս փող չկայ... ես ձեռք մէկ... կամ երկու շաբաթից...

Զիբերովը համաձայնում է և, իւր ծանր, ցինտո կրկնաօղիկները հագնելով ուրիշ դասի է գնում:

Ֆուրգուսով ճանապարհորդ մի թուրքի Թուրքն իւր ձին կապած է լինում ֆուրգուսի ետեւը, իսկ ետնուրջում մէջ պահած է լինում մի «այնալի» հրացան, բաւականին փամփուշտ և երկու հատ ատրճանակ: Թուրքը գալիս է լինում Կարօյի մականի ֆուրգուսով և ճանապարհորդու է եղել դէտի Էրզրում: Նշան երբ աւանիս ոստիկանատունը բերին, խուզարկելու ժամանակ մօտից դուրս եկաւ մի անցազգի: Անցազգի տրուած է Ղազարի քաղաքից՝ 1900 թ. մայիսի 4-ին № 874 համարով: Անցազգի տէրն է Զելի գիւղացի Երզրու-Աղի Բագիր օղլին: Խուրջինի միջից դուրս եկան կանացի վեղ դարձ, տաս հատ 15 կոպէկանոցներով զարդարուած, մի կտոր կանացի արծաթէ մեծ գօտի, մի քանի արշին երկարութեամբ մետաքսեայ կըտորներ և 203 ը. փող: Թուրքը խոստովանուց, որ անցազգին իւրը չէ, իւրը կորցրել է, թէ՛ ինքը Զելի գիւղացի չէ, այլ երկու տարի առաջ ընտանիքով գաղթել է Թուրքիա և այժմ եկել է Ռուսիա իւր ծանօթներին հետ հաշիւը վերջացնելու և ահա այսօրն փող է ատացել ու իւր մօտ գտնուած իրեղեններն էլ պարտքի փոխարէն է վեր առել: Ասանի ոստիկանութիւնը մի քանի օր նրան այտուղ պահելուց յետոյ իրեն, ձին և ունեցածն ուղարկեց Կարս՝ քննչի մօտ:

ԽՐԱՆՈՒՄԱՆՔԻ ԱՐԺԱՆԻ Է

Կիրակի, հոկտեմբերի 29-ին, Թիֆլիսի Օրթոճալա կոչուած արուարձանում, Գովառու կաշուի և թղթեղէն արտադրող Գ. Գ. Աղեկխանովի այցիօնեալ կան ընկերութիւնը իւր վարչութեան չէնքի մէջ մի համեստ տոնախմբութիւն է պատրաստում յիշեալ ընկերութեանը պատկանող գործարանների և այդ գործարանների հիմնադիր պ. Գրիգոր Աղեկխանովի քսանհինգամեակի առթիւ: Այս տոնախմբութիւնն իւր տեսակով նշանաւոր և միակը լինելով, ոչ թէ միայն Թիֆլիսում, այլև ամբողջ Անդրկովկասում, չենք կարող միջ խնդակցութիւնը յայտնելով չմիանալ այդ ընկերութեան անդամներին հետ և չբարեմաղթել պ. Աղեկխանովին դեռ էլ ի շատ տասնեակ տարիներ՝ իւր հիմնադրած և սկզբանական որդու պէս փայլալայտ գործի աւելի բարգաւաճ վիճակը տեսնելու:

Գ. Աղեկխանովի անձնագրութիւնը շուրջ մտքից բոլորովին հեռու լիւիւրով զիտարութիւն էլ չունենէր նրա կեն-

սագրութիւնը տալու ընթերցողներին. բայց իրեն հայրենի երկրի առևտրականութեան և արդիւնաբերութեան գործին նախանձաբնդիւր, չենք կարող լռել լայն անցնել պ. Աղեկխանովի՝ մեր երկրի արդիւնաբերութեանը մատուցած այն մեծ ծառայութիւնը, որի քանակահիսաւակը պիտի ածել իւր, պ. Ա. Աղեկխանովի, ստեղծած ընկերութիւնը: Առհասարակ ինչ գործի որ ձեռնարկ է եղել պ. Աղեկխանովի, յաջողել է միշտ գլուխ բերել և ծաղկած ու նախանձիւր գործեան հասցնել: Նրա առաջին գործն է Թիֆլիսի փոխադարձ վարկի ընկերութիւնը: 1872 թուականին մի խումբ իտալիացիներին գլուխ անցնելով հիմնում է այդ ընկերութիւնը, որով մեծ ծառայութիւն է մատուցանում Թիֆլիսի փոքր գրամպուլուս ունեցող վաճառականներին՝ ազատելով նրանց արևելքից ծոցող փողի վախճաններից: Այնուհետև հիմնում է առաջին կաշու գործարանն երկրպագան ձեռք կաշի պատրաստելու համար: Այդ էլ իրեն յաջողում է, որովհետև ոչ թէ միայն Թիֆլիսում, այլև ամբողջ Անդրկովկասում կաշին պատրաստում էին նահապետական ձեռք դարձողները: Փոքր առ փոքր առաջադիմելով՝ պ. Աղեկխանովն աւելի է ընդարձակում կաշու գործարանը. հրապարակ է գործին հմուտ կառավարիչներ, վարպետներ և ոչինչ չի խնայում գործն աւելի կանոնաւորելու, երազականացիելու:

Աստուծոյն ապացոյց կարող են լինել Թիֆլիսի Օրթոճալա արուարձանում գտնուող աղցիօնեալ կան ընկերութեանը պատկանող գործարանների ընդարձակ շինութիւնները, որոնք բոլորն էլ չընթերցողներն են: Տօնախմբութեանը, այդինքնով: Գ. Աղեկխանովի գործարաններն ասիականութիւնից բոլորովին հեռացած լինելով յիշեցնում են մեզ եւրոպական յայտնի գործարանները: Մի միայն արտաքինով չէ, որ եւրոպականացել է իւր գործարանները, այլ և ի ներքուստ թէ վարչական և թէ բանուորական կողմից էլ եւրոպականացած են: Գործարանների ունեն իրենց բովանդակ, որը չաքաղ մի անգամ այցելում է ծառայողներին, և միշտ բովանդակ օգնութիւն է հասցնում իրեն դիմող բանուորներին: Յիշենք 1892 թիւը, երբ խորհրդային համաժողովի ժամանակ ամեն միջոց ձեռք առաւ իւր ծառայողներին և բանուորներին խորհրդային համաժողովից գերծ պահելու համար:

Փոխադարձ վարկի ընկերութեան հիմնուելու օրից՝ այդ ընկերութեան կա-

ռավարչը լինելով իւր ազատ ժամերն էլ նուիրում էր իւր սիրած գործարանական կենսին: Նկատելով որ հում կաշու շահագործելու ժամանակ վրայի մագերը թափում և դէն ածելու համար աւելի ծախքերի պատճառ են դառնում, մտածում է այդ թափումը մագերն էլ շահագործել. այդ դիտարկութիւնն էլ յաջողութիւն է դառնում, և այսօր կանգնած է թաղիքի այն հսկայ գործարանը, որի մէջ պատրաստում են թաղիքի շատ իրեղեններ, որոնք սպառում են Ռուսիայի խորքերում. Բացի կաշու և թաղիքի գործարաններից, պ. Աղեկխանովը հիմնում է և կոշակաբանական բաժանմունքներ, որոնք ահագին քանակութեամբ գանազան տեսակ ոտանավորներ են պատրաստում. Գործը սկսող մարդու համբերութիւնն և տոկոսն ունի կարող էին միայն պատկել այդքան աշխատանքները: Իւր ստեղծած գործը կատարեալ բարգաւաճ ան հասցնելուց յետոյ, պ. Աղեկխանովն աւելի ներական ընկերութեան վերածեց այն՝ յանձնելով աղցիօնեաների ձեռքն օրից օր աճող և հիմնաւոր ու շահաւետ մի ձեռնարկութիւն: Իւր գործարանների աղցիօնեաներն ընկերութեան վերածեց լույց յետոյ նա հրաժարում է Թիֆլիսի փոխադարձ վարկի ընկերութեան կառու վարչի պաշտօնից: Գ. Աղեկխանովի գործունէութիւնը միմիայն ֆինանսական աշխարհին չի վերաբերում, նա մասնակցութիւն ունեցաւ նոյնպէս և նոր սեւուրդի կրթութեան գործի մէջ: 1895 — 96 թուականին Թիֆլիսում հիմնուց առևտրի և մանուֆակտուրի կոմիտեա, որի նախագահ՝ Նշանակուց ինքը: Այդ օրոտանց նա ձեռք առաւ Թիֆլիսի վաճառականների երկար տարիներ փայտած առևտրական դպրոցի գործը, որը նոյնպէս ունեցաւ իւր ցանկալի և սպասած վարձանը և որի հետևանքն են այն 550 մանուկ ուսանողները, որոնք ուսանում են այս տարուայ սեպտեմբերին բացուած Թիֆլիսի առևտրական դպրոցում, որի հոգաբարձական խորհրդի ղեկավարն ինքն է:

Յիրաւի խրատութեանը արժանի է պ. Աղեկխանովը, որովհետև քսանհինգ տարիներ շարունակ նրա հիմնած գործարաններից կերպարելու, կերպարում են և պիտի կերպարուին հաղաբար ընտանիքները:

Ցանկալի է, որ մեր նոր վաճառական սերունդն օրինակ վերցնէր պ. Աղեկխանովից, գործը ոչ թէ միայն իւր և իւր ապրուստի համար, այլ և ուրիշների համար, ինչպէս արել և անում է պ. Աղեկխանովը:

Տիկա քիչ է... է՛հ, ինչ արած: Կինս երաժշտութեան դասեր է տալիս, իսկ ես ազատ ժամանակս փայտից ծխախոտի տուփեր եմ շինում: Հասար մէկ մանկիւթով է գնում. Ո՛վ որ, ի հարկէ, տասը կամ տասնից աւելի է առնում, նրան զեջում են անում: Մի կերպ ետեւ եմ գնում: Մկրտում, գլուխ, դեպքորտամնետում է ծառայում, իսկ այժմ նոյն ծառայութեամբ այստեղ եմ տեղափոխուած ստոլաշայնիկի պաշտօնով...: Այստեղ պիտի ծառայեմ...: Իսկ դու մնո՞ւ ես: Ո՛վ գիտէ արդէն պետական խորհրդական տնտիւն էլ ստացած լինի: Է՛ր:

— 25, սիրելիս, մի քիչ էլ վերստաց հաստը: — Ես արդէն գաղտնի խորհրդականի էլ եմ հասել...: Երկու աստղ ունիմ:

Բարակը յանկարծ դեղնեց, քար կարեցաւ, բայց չուտով նրա դէմքն ամեն կողմից ծածուկեցաւ: ու լայն ժպտաց. կարծես նրա հերթից ու աչքերից կայծեր էին դուրս թռչում: Իսկ ինքը կուշ ու հուպ եկաւ, կպացաւ, սեղմուցեց...: Նրա պայուսակները, կապոցներն ու արկղիկները նոյնպէս կուշ եկաւ, սեղմուցեց...: Կնոջ երկայն կզակն աւելի և երկարացաւ, նախնալի շտկուցեցաւ, ուղի կանգնեցաւ և իւր նշանազգեստի բոլոր կոճակները մէջ գցեց...:

— Ես, ձերը գերազանցութիւն... շատ

Վերջացնելով մեր խօսքը, մարդու ենք պ. Աղեկխանովին աւելի ետանդ և տոկոսներին՝ մեր հայրենի երկրի արդիւնաբերութիւնը ծաղկեցնելու հետ միասին և այդ երկրի թշուառներին օգնութեան հասնելու:

Տ. ՄՈՂԱԹՐՈՒՄԱՆՆԱՆ

ԹԱԼԱԿՑՈՒԹԻՆՆԵՆ

ԱԼԷԿՍԱՆԴՐՈՎ, 24 հոկտեմբեր. — «Նոր-Դար»-ի 188 թ. համարում տպուած է Ա. Բ. Ետեւազի Նամակը, որ վերաբերում է տեղիս ինքնավարութեան մասին մեր արձարած հարցին («Նոր-Դար» № 171): Որովհետև պ. Նամակազի ջանքանում է մեր Նամակի փոխարին ծանշտութիւններն ուղղել, ուստի պարտաւորուած նորից վերադառնում ենք նոյն հարցին, հերքելով վերջիշալ Նամակում գետնուած թիւր կէտերը:

Գ. Ա. Բ.-ն սխալ է համարում մի նկատողութիւնը քաղաքագլխի՝ դէպի քանի լիազօրները ցոյց տուած վաճառների մասին, որպէս փաստ յայտնելով, որ ոչ մի լիազօր այդ մասին պատահապէս չի բողոքել: Չհակառակ անասալից այդ խօսքերն ընդունել կարելի է, իսկ էականապէս — ոչ, որովհետև մեզ կարող ենք մատնացոյց անել այն լիազորներին, որոնք թողել են իրենց կողով մեր անդրադարձնական պատճառով:

Քաղաքից յափշտակուած գետնիներ մասին փաստ է. պահանջում մեզանից պ. Նամակազի: Միթէ փաստ չէ մի յիշած 30 հազար սմօէն գետնի գործը, որ մնում է անշարժութեան մէջ: Այլ պիտի գործեր քիչ կան քաղ. վարչութեան մէջ, որ ուշ են սկսուել և չու վերջացել: Թող դրա պատճառն ինչ պ. Ա. Բ.-ն բացատրէ մեզ: Այդպիսի փաստեր պէտք է որոնել նոյն վարչութեան արխիւում: «Պէտք է վերադառնալու մասին մեր նկատողութիւնը խնայելու համարում պ. Ա. Բ. Ն. Որքան մի յայտնի է, Գովառուում ոչ մի քաղաքական լուսանկարից տուրք 10%: Երկար տարիներում լինել վճարում ենք այդ ահագին տուրքը: Միւր վարչութիւնն էլ բաւական չի համարում այդ, իւր կողմից էլ սահմանել վճարելիք տուրքն 12%: Մեր կաշիքով, այդ գործարկութիւնը նոր տեսակի մի վախառուութիւն է, որովհետև սահմանափակել է: Արդէն մի քաղաքի մուտքը, շնայելով չուայ գործարանները:

ուրախ եմ...: Մանկութեանս, կարծիքս առեւ, ընկերը և յանկարծ այսպէս անուր մարդ գարձաք...: Գի, Գի...

— Դէ, լաւ, — խոճոճելով ասաց հատը: — Աւելորդ է այդպէս խօսել: Ես դու մանկութեան ընկեր եմ. ինչ էլ այս պաշտօնական ձեռք:

— Զնորհ արեք...: Ինչ էք ասում...: ստորնադարձ ժողովուրդ բարակը և աւելի կուշ եկաւ: — 25-ը գերազանցութեամբ ողորմած ուղարկութիւն...: Ինչպէս վերջանաւ հեղուկ...: Ահաւաստի, ձեր գերազանցութիւն, այն իմ ողորմութեամբ էլ...: Իմ կինս Լուիլան, լաւ տերական, մի տեսակ...:

Հաճախ ուզում էր մի քան պատանի լայն, բայց բարակ դէմքի վրայ վախիտ հոգեկար, յարգանքի և քաղաքական կերպար դրոշմուած, որ գաղտնի խորհրդականը գանցեցաւ: Նա երեք լայն տուցեց և մնաւ բարով ասելով ձեռք մեկնեց դէպի բարակը:

Բարակը սեղմեց նրա երեք մատը փայն, ամբողջ մարմնով կուցաւ, խնայեց հեցաւ և շինացու նման ծիծաղեց. Գի, Գի, Գի: Գիւր ժպտած: Նախնալի ոտքը ծռեց, յարգանքաւ նշան արեւ գլխարկը վեր գցեց գետնին:

Նրանք երեքն էլ ուրախ շուրջաւ մէջ էին:

Ուստանիկ

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, characteristic of old paper. The right edge of the page shows the binding structure, including the spine and adjacent pages.

10-